

Lesbiešu, geju, biseksuālu un transeksuālu (LGBT) personu tiesības Eiropas Savienībā

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pants sadaļā "Vienlīdzība" aizliedz diskrimināciju dzimumorientācijas dēļ.

Politikas konteksts

Pēdējo gadu notikumi liecina, ka Eiropas Savienībā paaugstinās informētība par lesbietēm, gejiem, biseksuālām un transeksuālām (LGBT) personām. Lisabonas līgums ar juridiski saistošo Eiropas Savienības Pamattiesību hartu nostiprina nediskriminēšanas tiesību aktu ietvaru. Šobrīd ES ir noteikta prasība apkarot diskrimināciju, tostarp diskrimināciju dzimumorientācijas dēļ, visās tās politikās un darbībās.

Starptautiskā līmenī vienprātība attiecībā uz nepieciešamību apkarot diskrimināciju dēļ dzimumorientācijas un dzimumidentitātes ir stingri atkārtoti apstiprināta ar Eiropas Padomes Ministru komitejas un Parlamentārās asamblejas pieņemtajām divām rekomendācijām un rezolūciju.

Šādos apstākļos 2009. gadā Eiropas Parlaments lūdza FRA izpētīt LGBT personu situāciju pēc ierobežojošo tiesību aktu attiecībā uz viņu tiesībām pieņemšanas atsevišķās ES dalībvalstīs.

Galvenie konstatējumi

FRA ziņojums *Homofobija un diskriminācija ES dalībvalstīs dzimumorientācijas un dzimumidentitātes dēļ* atklāj trīs pamata problēmas, ar kurām Eiropas Savienībā saskaras LGBT personas: ka šīs personas ir spiestas dzīvot klusumā un neredzamas, cieš no vardarbīgiem uzbrukumiem un saskaras ar nevienlīdzīgu attieksmi, piemēram, darbā, no izīrētāju puses vai pārvietojoties Eiropas Savienībā.

Nevienāda attīstība

Attiecībā uz LGBT tiesību aizsardzību likumdošanas attīstība ES dalībvalstīs ir atšķirīga. FRA pētījumā tika konstatētas sešas galvenās (savstarpēji saistītās) problēmas, kur saskatāmas gan pozitīvas, gan negatīvas tendences:

• Pulcēšanās un izteiksmes brīvība

Izaicinājumi LGBT *Pride* pasākumiem vai agresīviem protestiem pret tiem, kā arī uzlabojumi attiecībā uz demonstrētāju aizsardzību; informācijas par viendzimuma attiecībām sniegšanas nepilngadīgajiem aizliegums.

• Naidu kurinoši izteikumi un naida izraisīti noziegumi

Ierobežota aizsardzība pret netolerances un vardarbības aktiem, kas vērsti pret LGBT personām, un tikai neliels skaits dalībvalstu šo incidentu novēršanai arvien plašāk izmanto krimināllikumus.

• Nevienlīdzīga attieksme un diskriminācija

Neskatoties uz ES judikatūru, transeksuālu personu aizsardzība vēl joprojām saglabājas neskaidra; tomēr ievērojams skaits līdztiesības organizāciju aptver seksuālo orientāciju gan nodarbinātības jomā, gan ārpus tās.

• Pārvietošanās brīvība un ģimenes atkalapvienošanās

Vienlīdzīgas attieksmes princips šajā kontekstā netiek vienlīdzīgi piemērots: dažas ES dalībvalstis ierobežo citā dalībvalstī noslēgtu viendzimuma attiecību un laulību reģistrāciju atzīšanu vai atsaka to vispār, bet citas paplašina savus tiesību aktus šajā jomā.

• LGBT patvēruma meklētāju starptautiskā aizsardzība

Daudzas dalībvalstis vēl joprojām uzskata, ka patvēruma meklētājiem, kas vēlas saņemt aizsardzību no vajāšanas dēļ savas dzimumorientācijas vai dzimumidentitātes, nav uz to tiesību, ja viņi var dzīvot savās valstīs "neatklājot sevi".

• Dzimuma maiņa

Sarežģījumi, lai iegūtu piekļuvi ārstēšanai, juridisko atzīšanu un līdztiesīgu attieksmi lielākajā daļā sociālās dzīves jomu, ir mazinājušies, izņemot tikai dažas dalībvalstis.

Nevienmērīga situācija

Šī nevienādā attīstība parāda, ka visā Eiropas Savienībā progress tiek panākts atšķirīgos tempos un nevienmērīgi: lielākās atšķirības saglabājas starp ES dalībvalstīm. Šķēršļus lielā mērā var saistīt ar noturīgu netoleranci un negatīvu attieksmi pret LGBT personām.

Likumdošana un pieņemšana sabiedrībā iet roku rokā

Neatrisinātās tendences ES, iespējams, atspoguļo vai pastiprina negatīvu attieksmi pret LGBT personām un stereotipus. Vienlīdzīgas tiesības tiesību aktos ir būtiskas, un noteiktās jomās tās apstiprinās. Tomēr ar sabiedrības izpratni un pieņemšanu saistītās problēmas praktiski nav iespējams risināt ar juridiskiem līdzekļiem, tam nepieciešams dialogs un iesaistīšanās valdību un pilsonisko savienību starpā, lai veicinātu labāku informētību par LGBT tiesībām.

Aktīvas iniciatīvas

Dažas nacionālās valdības pieņem visaptverošus plānus LGBT aizsardzībai. Piemēram:

Nīderlande pieņēma visaptverošu LGBT politikas dokumentu *"Simply Gay"* [Vienkārši gejs] laika posmam no 2008. līdz 2011. gadam. Tas veido nacionālo rīcības plānu, kas ietver 60 dažādus pasākumus, tostarp 24 projektus, ko sponsorē dažādi valdības departamenti, lai uzlabotu LGBT pilsoņu sociālo pieņemšanu un tiesības.

Zviedrijā valdības aģentūra palīdz "apkarot heteroseksualitātes institucionalizāciju sabiedrībā", uzņemoties atbildību par demokrātijas, tolerances un cilvēktiesību veicināšanu.

Apvienotā Karaliste tagad savā "Valdības programmā" iekļauj darba programmu "cīņai pret novecojušiem aizspriedumiem un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanai visiem neatkarīgi no dzimumorientācijas un dzimumidentitātes".

Virkne ES dalībvalstu – Igaunija, Francija, Vācija, Nīderlande, Spānija un Apvienotā Karaliste – ir veikušas darbības izglītošanas un dialoga veicināšanai, īpaši skolās un izglītības iestādēs, ar mērķi izskaust negatīvu attieksmi pret homoseksualitāti un LGBT personām.

Šajā sakarā Eiropas Padomes rekomendācija par pasākumiem diskriminācijas dēļ dzimumorientācijas un dzimumidentitātes apkarošanai sniedz noderīgus norādījumus ES dalībvalstīm, lai uzlabotu LGBT personu tiesību cieņu, aizsardzību un veicināšanu. Šīs rekomendācijas īstenošana veicinās vienotākas pieejas attiecībā pret šo tiesību ievērošanu attīstību.

Uz pierādījumiem balstīti padomi

Pamatojoties uz FRA salīdzinošās analīzes konstatējumiem, ar aktīvu un koordinētu rīcību var izstrādāt ilgstošus pozitīvus uzlabojumus, lai nodrošinātu aizsardzību pret diskrimināciju dēļ dzimumorientācijas un dzimumidentitātes:

- pozitīvo attīstības tendenču visās galvenajās politikas jomās pastiprināšana un sīkāka izstrāde;
- resursu un palīdzības ES dalībvalstīm mobilizācija, lai uzlabotu progresu Eiropas Padomes rekomendācijas par LGBT tiesību aizsardzību izpildē
- pilsoniskās sabiedrības iniciatīvu veicināšana, lai panāktu lielāku izpratni, pieņemšanu un cieņu attiecībā pret LGBT gadījumiem.

FRA slēdzienos konkrētāk uzsvērts:

- atbalsts centieniem panākt "horizontālu direktīvu", kas nodrošina vienlīdzīgu aizsardzību pret diskrimināciju uz jebkādiem pamatiem, tostarp dzimumorientāciju;
- izvairīšanās izmantot "sabiedriskās kārtības" izņēmumus, lai noteiktu nepiemērotus ierobežojumus ar LGBT saistītiem pasākumiem un citām LGBT identitātes un attiecību izpausmēm;
- tiesību saņemt objektīvu informāciju par LGBT personām un viņu attiecībām un dzīvot atvērtā un iekļaujošā sabiedrībā nodrošināšana, jo īpaši svarīgi tas ir LGBT bērniem;
- vienlīdzīga aizsardzības līmeņa nodrošināšana pret homo- un transfobiskiem incidentiem, salīdzinājumā ar to, ko sniedz attiecībā pret naidu kurinošiem izteikumiem un naida izraisītiem noziegumiem, kas pamatojas uz rasismu un ksenofobiju;
- pastāvošās tiesiskās aizsardzības transseksuālām personām, ko nosaka ES tiesību akti, pienācīgas piemērošanas nodrošināšana un skaidra "dzimumidentitātes" iekļaušana;
- viendzimuma partneru, kas ir vai nu precēti, reģistrēti vai dzīvo *de facto* savienībā, iekļaušana "ģimenes locekļa" definīcijā brīvas pārvietošanās un ģimenes atkalapvienošanās kontekstā;
- dzimumorientācijas un dzimumidentitātes atzīšana par vajāšanas pamatu un izpratnes un patvēruma lūgumu pienācīgas apstrādes uzlabošana, īpaši izvairoties no pazemojošas un uzbāzīgas uz dzimumorientāciju un dzimumidentitāti balstītu lūgumu ticamības izvērtēšanas;
- izpratne par dzimumidentitāti kā privātās dzīves un pašnoteikšanās elementu nevis kā psihiatrisku traucējumu, jo īpaši attiecībā uz reģistrētā dzimuma maiņu un vārda maiņu oficiālajos dokumentos;
- līdzsvarotāka sabiedrības viedokļa par LGBT jautājumiem popularizēšana, veicinot dialogu starp LGBT grupām, medijiem, politikas pārstāvjiem un reliģiskajām organizācijām, piemēram, izmantojot vairāku aģentūru pieeju un partnerattiecības.

Plašāka informācija:

FRA salīdzinošā tiesiskā aktu analīze Homofobija un diskriminācija ES dalībvalstīs dzimumorientācijas un dzimumidentitātes dēļ – 2010. gada atjauninājums pieejama:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Pārskats par FRA aktivitātēm LGBT tiesību jomā pieejams FRA tīmekļa vietnē:

fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm